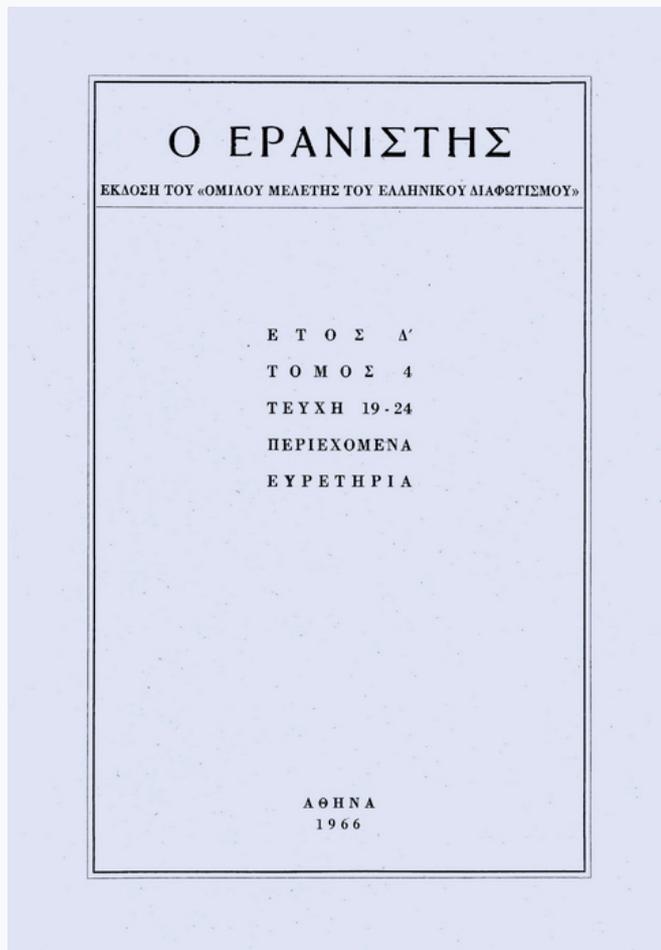

The Gleaner

Vol 4 (1966)

Η «Πρότασις προς τους νέους τους Ίωνας» (1816)

Εμμ. Ν. Φραγκίσκος

doi: [10.12681/er.9663](https://doi.org/10.12681/er.9663)

Copyright © 2016, Εμμ. Ν. Φραγκίσκος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Φραγκίσκος Ε. Ν. (2016). Η «Πρότασις προς τους νέους τους Ίωνας» (1816). *The Gleaner*, 4, 201–214.
<https://doi.org/10.12681/er.9663>

Η “ΠΡΟΤΑΣΙΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΤΟΥΣ ΙΩΝΑΣ,, (1816)

‘Ο Ἄ. Π. Βρετὸς βιβλιογραφεῖ τὸ ἀκόλουθο ἑπτανησιακὸ ἔντυπο : Π. Πετρίδου εἰδοποίησις καὶ πρότασις πρὸς τοὺς νέους τοὺς Ἰωνας διὰ νὰ ἀνορθώσωσι τὴν γλῶσσαν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος, αἰεὶ’. Φενρουαρίον κε’. Κέρκυρα. Ἐδημοσιεύθη μὲ ἄδειαν διὰ τῆς Τυπογραφίας τῆς Διοικήσεως¹. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σχῆμα - 80 - δὲν παρέχονται ἄλλα βιβλιογραφικὰ στοιχεῖα. Ὁ Legrand καὶ οἱ Γκίνης-Μέξας, καταχωρίζοντας τὸ ἔντυπο στὶς βιβλιογραφίας τους, ἐστηρίχθησαν μὲ τὴν σειρά τους στὸν Βρετό². Τελευταῖα ὁ Ἐμμ. Μοσχονᾶς, μὲ βάση ἀντίτυπο τῆς βιβλιοθήκης Σπ. Θεοτόκη—στὴν κατοχὴ τῶρα τοῦ κ. Κ. Θ. Δημαρᾶ—συμπλήρωσε ἀπὸ αὐτοψία τὶς παραλείψεις τῶν προηγουμένων καὶ ὑπέδειξε τὶς διαφορὰς τὶς ὁποῖες παρουσιάζουν στὸν τίτλο τὰ ἀντίτυπα Βρετοῦ καὶ Θεοτόκη³. Ἔτσι ἀπὸ τὴν περιγραφὴ Μοσχονᾶ προκύπτει ὅτι τὸ ἀντίτυπο Θεοτόκη εἶναι ἓνα φυλλάδιο 12 σελίδων, σὲ σχῆμα 80, ἀπὸ τὴν προμετωπίδα ὅμως τοῦ ὁποῖου λείπουν τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα καὶ οἱ δύο πρῶτες λέξεις τοῦ τίτλου, ὅπως τὶς παραδίδει ὁ Βρετὸς (: Π. Πετρίδου εἰδοποίησις καὶ), ἐνῶ, ἐξᾶλλου, δὲν ὑπάρχει πουθενὰ μνεῖα χρονολογίας οὔτε ἀναγραφὴ τόπου ἐκδόσεως. Διευκρινίζεται ἀκόμη ὅτι ἡ τυπικὴ φράση Ἐδημοσιεύθη μὲ ἄδειαν κλπ., θρίσκειται στὸ τέλος τοῦ ἐντύπου. Ὡστε τὸ φυλλάδιο, σύμφωνα μὲ τὴν περιγραφὴ Μοσχονᾶ, ἔχει ἀπλῶς τὸν τίτλο : Πρότασις πρὸς τοὺς νέους τοὺς Ἰωνας διὰ νὰ ἀνορθώσωσι τὴν γλῶσσαν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος.

Ἄντίτυπό του κατέχει καὶ ἡ Γεννάδειος Βιβλιοθήκη⁴. Κτῆμα τοῦ Γεωργίου Γενναδίου, ἡ Πρότασις ἀναδημοσιεύθηκε καὶ ἐσχολιάσθηκε, ὅπως θὰ δοῦμε, ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Γεννάδιο ἤδη στὰ 1907⁵. Ὅπως δὲ ποτε τὸ γεγονός αὐτό, σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ ἄλλες μαρτυρίες ποὺ ὀλοκληρώνουν τὴν βιβλιογραφικὴ ἱστορία τοῦ φυλλαδίου, μὲ ἔπεισε ὅτι στὴν

1. Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Β', 1857, ἀριθ. 596.

2. Bibliographie Ionienne, Α', 1910, ἀριθ. 919 καὶ Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800-1863, Α', 1939, ἀριθ. 997.

3. E. B. 1800-1863. Διορθώσεις καὶ Συμπληρώσεις, π. «Ὁ Ἑρανιστής», 3 (1965) σ. 13.

4. Fam 517.

5. Βλ. σ. 204, σημ. 1, 2, 3.

ἀναγραφὴ τοῦ Βρετοῦ ὑπῆρχε κάποια σύγχυση ὀφειλόμενη προφανῶς σὲ ἀδελφία. Πραγματικά, ὅπως ἀποδείχθηκε στὴν συνέχεια, στὸ ἐπίμαχο λήμμα τῆς «Νεοελληνικῆς Φιλολογίας» ἔχουν συσσωματωθῆ δύο διαφορετικὰ μεταξύ τους ἔντυπα: ἡ *Εἰδοποιήσις* ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἡ *Πρότασις* ἀπὸ τὸ ἄλλο. Τῆς πρώτης, ποὺ ἀνήκει στίς ἀντιπροσωπευτικώτερες καὶ σημαντικώτερες μεταφραστικὲς ἐργασίες τοῦ Πλάτωνα Πετρίδη¹, ἡ βιβλιογραφικὴ παράδοση ἐμφανίζεται ἐξίσου ἀλλοιωμένη: τὸ φυλλάδιο ἐπέρασε στὴν Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία μὲ τὸν πλαστὸ τίτλο: *Ἀπόσπασμα μετὰ εἰσαγωγῆς, μεταφράσεως εἰς ἑνδεκασυλλάβους ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους τῶν Τεσσάρων καιρῶν τοῦ Χρόνου τοῦ Ἄγγλου Thompson, ὑπὸ Π. Πετρίδου*². Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ εἰσαγωγὴ, ὅπου ὁ κωνσταντινουπολίτης λόγιος ἐκθέτει τίς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν νεοελληνικὴ γλῶσσα, τὴν μετάφραση τῶν «Ὁρῶν» καὶ τὴν μετρικὴ τους ἀπόδοση στὰ ἑλληνικά, κλείνει μὲ τὴν γνωστὴ μας ἀπὸ τὸν Βρετὸ ἔνδειξι: *,αωιζ΄ Φευρουαρίου κε΄ Κερκύρα*³. Ἄν ἔμως ὁ τελευταῖος

1. Ἴσως εἶναι «τὸ πρῶτο ποίημα ποὺ ἔχουμε μεταφρασμένο στὴ γλῶσσα μας ἀπὸ τὰ ἀγγλικά»: Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ἐπαφὲς τῆς νεώτερης Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας μὲ τὴν Ἀγγλικὴν (1780-1821) στὰ Φρονίσματα*, Α', Ἀθ. 1962, σ. 58-60. Πβ. τοῦ ἴδιου, *Προῦποθέσεις καὶ δοκιμὲς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ρωμαντισμοῦ*, Ἀθ. 1947, σ. 23 καὶ 43-44, ὅπου βιβλιογραφία γιὰ τὸν Πετρίδη.

2. *E. B. 1800-1863*, Α', ἀριθ. 949. Ἡ σύγχυση προῆλθε πιθανῶς ἀπὸ τὴν χειρόγραφη σημείωση ποὺ ὑπάρχει στὴν πρώτη σελίδα τοῦ ἀντιτύπου τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης (: «Οἱ Τέσσαρες Καιροὶ τοῦ Χρόνου. Μεταφρασθέντες εἰς ἑνδεκασυλλάβους ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους ὑπὸ Πλάτωνος Πετρίδη»), βλ. εἰκ. 3, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάλογη ἀναγραφὴ τὴν ὁποία παρέχουν οἱ Κατάλογοι τῆς Βιβλιοθήκης (: «Ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Τεσσάρων Καιρῶν τοῦ Τομοσῆ μεταφράσις ὑπὸ Π. Πετρίδου»). Ἔτσι ἢ ἀλλιῶς ὅμως ὁ τίτλος τῆς Ἑλλ. Βιβλιογραφίας θὰ μπορούσε νὰ ἐλεγχθῆ σὲ δύο του σημεῖα: α) Τὸ

ὄνομα τοῦ ποιητῆ τῶν «Ὁρῶν» περνάει μὲ τὴν ἀγγλικὴ του γραφὴ (Thompson, σωστότερα θὰ ἦταν Thomson) καὶ ὄχι μὲ τὸν ἐξελληνισμένο τύπο (Τομοσῆς), τοῦ ὁποίου κάνει χρῆση ὁ Πετρίδης στὴν Εἰσαγωγὴ. Ἄς σημειωθῆ ὅτι στοὺς τίτλους τῶν ἄλλων μεταφράσεων του, τὰ ξενόγλωσσα ὀνόματα ἀναγράφονται παντοῦ ἐξελληνισμένα, πβ. *E. B.* ἀριθ. 982, 1600, 2325, 4542, 4801 β) Τίς λογοτεχνικὲς του μεταφράσεις ὁ κωνσταντινουπολίτης λόγιος ἢ τίς ἐκδίδει ἀνώνομα ἢ ὁ ἴδιος δηλώνεται στὸν τίτλο μονάχα μὲ τὰ ἀρχικῶνυμά του: Π. Π. ποτὲ ὅμως μὲ δλόκληρο τὸ ὄνομά του.

3. Ἡ σωστὴ λοιπὸν περιγραφή θὰ ἦταν: *Εἰδοποιήσις* [ἐν τέλει τῆς εἰσαγωγῆς, σ. 6:] *,αωιζ΄. Φευρουαρίου κε΄ Κερκύρα. Π. Πετρίδης*. 8ον, σ. 22+2 λ., ἄνευ ἐξωφύλλου. Ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ τίτλος τοῦ φυλλαδίου τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πετρίδης ὅταν στὴν Εἰσαγωγὴ (σ. 6) ἀνακοινῶν πὼς διεξοδικώτερη ἀνάλυση γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ποίηση ἐπιφυλάσσεται νὰ κάνη στὴν

ἐσύζευξε τὰ δύο φυλλάδια ἔτσι πὺ νὰ παραπλανήσῃ τοὺς βιβλιογράφους, φαίνεται πὺς εἶχε λόγους νὰ συσχετίσῃ καὶ τὴν Πρότασιν μὲ τὸν Πλάτωνα Πετρίδην.

Δὲν πρόκειται καὶ ἐδῶ γιὰ πρωτότυπο ἔργο. «Ἡ Ὀμιλία αὕτη, ἣτις συνετέθη εἰς τὸ Ἀγγλικόν, ἐμεταφράσθη καὶ εἰς τὸ Ἰταλικόν, καὶ ἡ μετάφρασίς της ἐτυπώθη καὶ ἐδημοσιεύθη ξεχωριστά». Εἶναι δὴ ἄλλω πὺ ὑποσημειώνεται στὴν πρώτη σελίδα τοῦ φυλλαδίου. Ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ κείμενον δὲν φωτίζεται ἡ ταυτότητα τοῦ συντάκτη τοῦ ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου οὔτε τοῦ ἑλληνικοῦ μεταφραστοῦ. Τὸ μοναδικὸ στοιχεῖον πὺ διαθέτουμε ἀφορᾷ στὴν ἐθνικότητα τοῦ πρώτου: τὴν πρότασιν «διὰ νὰ ἀνορθώσωσι τὴν γλῶσσαν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος» ὑποβάλλει στοὺς νέους ἐπτανησιῶτες «ἕνα ὑποκείμενον τῆς Ἀγγλίας»¹. Ἐπομένως ὁ Π. Χιώτης—στὸν ὁποῖον ὡστόσο χρωστᾶμε προσεκτικὰ συλλεγμένους πληροφορίας γιὰ τὴν Πρότασιν²—καὶ ἀργότερα ὁ Σπ. Θεοτόκης, μοιάζει νὰ ἐδιάσθησαν ὅταν τὴν προσέγραφαν, ἐντελῶς ἄλλωστε αὐθαίρετα, στὸν πρόεδρον τῆς Ἰονίου Γερουσίας βαρῶνον Ἐμμανουὴλ Θεοτόκην. Ἐπειδὴ ἡ Πρότασις συνοδεύεται μὲ ἀθλοθεσία, ὁ Χιώτης τὸν βαπτίζει «ἀθλοθέτη» της, δὲν πρέπει ὅμως νὰ τὸν διεχώριζε ἀπὸ τὸν συντάκτη της, ἀφοῦ στὴν περίπτωσιν αὕτη οἱ δύο ἰδιότητες συμπίπτουν· τὸ φυλλάδιον ἐκφράζει τίς γλωσσικὰς ἀντιλήψεις ἑνὸς ἀγγλοῦ οὐμανιστοῦ, πὺ θέλοντας νὰ προκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐπτανησίων γι' αὐτὲς, ἐχρησιμοποίησε ἕνα δελεαστικὸ ὄσον καὶ κοινὸ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη μέσον: τὸ ἀθλοθέτημα. Ὁ Σπ. Θεοτόκης πάλι, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὺς παρασύρθηκε ἀπὸ τὸν Χιώτη, μ' ὅλον πὺ ὁ πατέρας του, ὁ Μάρκος Θεοτόκης, μνημονεύοντας ἐνωρίτερα ἀκόμη τὴν Πρότασιν, ὅχι μόνον ἐπρόσεξε τὴν προέλευσίν της, ἀλλὰ καὶ προβαίνει σὲ εὔστοχες παρατηρήσεις γύρω ἀπὸ τὴν χρονολόγησίν της³. Ὅπως δὲ ἴσως, ἡ θέση του στὸ ζήτημα τῆς πατρότητος τοῦ φυλλαδίου, μὲ ἐγένετο γνωστὴ ἀπὸ μιὰ σημείωσίν του. Γραμμένη στὸ ἐξώφυλλον τοῦ ἀντιτύπου του—αὐτοῦ πὺ περιέγραψε ὁ Μοσχονᾶς—εἶναι πολὺ σαφής: «Ε. Θεοτόκη Ἑλλ. Γλῶσσα 1816»⁴.

Τὸν σωστὸ δρόμον ἀκολούθησε ἐδῶ ἕνας παλαιὸς βιβλιόφιλος: ὁ

ἐκδοσὴν ὁλόκληρου τοῦ ἔργου τοῦ J. Thomson καὶ ὅχι «εἰς τὴν ἀπλήν Εἰσοδοσίαν».

1. Πρότασις, σ. 6.

2. Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα Ἑπτανησίου, τ. Γ', Ζάκυνθος 1887, σ. 240-243. Πβ. καὶ σ. 441.

3. Ἐπικρίσεις ἐπὶ περιόδων τινῶν τοῦ συγγράμματος τοῦ κ. Παύλου Λάμπρου «Νομίσματα καὶ μετάλλια τῆς Ἑπτανησίου Πολιτείας», Κέρκυρα 1885, σ. 86.

4. Βλ. εἰκ. 1. Πρόκειται γιὰ ὁδηγία πρὸς τὸν χρυσότυπον, ὁ ὁποῖος πρᾶγματι συμμορφώθηκε σ' αὐτήν. Ὅσο

Ἰωάννης Γεννάδιος. Ἀναδημοσιεύοντας τὴν Πρόταση ἀπὸ δικό του ἀντίτυπο στὴν «Νέα Ἡμέρα» τῆς Τεργέστης (1907)¹—εἶναι ἀλήθεια, περισσότερο μὲ διάθεση μαχητῆ ἑξαφορμῆς τοῦ γλωσσικοῦ, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλές περιέργειες γιὰ τὸ ἴδιο τὸ φυλλάδιο²—ὑπεστήριξε ὅτι ὁ συντάκτης του δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὸν Φρειδερίκο Guilford. Τὴν ἀποψή του ἐβάσισε οὐσιαστικά σ' ἓνα μοναδικὸ στοιχεῖο, ἔχι ὅμως τόσο ἰσχυρὸ ὥστε νὰ τὴν καταστήσῃ ἀπρόσβλητη· γιατί, καὶ ἂν ἀκόμη δεχόμεσταν ὅτι τὰ σχόλια γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο καὶ τὸν μεταφραστὴ του, ποὺ σώζονται στὸ ἀντίτυπο τοῦ Γενναδίου, εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴν θεαίωση τοῦ ἑλληνα λογίου, ἰδιόγραφα τοῦ Guilford, τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν θὰ ἦταν, πιστεύω, ἀρκετὸ προκειμένου νὰ θεωρήσουμε τὸν τελευταῖο συντάκτη τοῦ ἀγγλικοῦ πρωτοτύπου³. Παρακάτω ἐπανέρχομαι στὰ σχόλια ἐκεῖνα, ποὺ ὡστόσο μᾶλλον περιπλέκουν παρὰ ἀπλουστεύουν τὰ προβλήματα, ὅσα γεννάει πρὸς ἄλλες κατευθύνσεις ἡ Πρόταση.

γιὰ τὴν σύνδεση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἑμμ. Θεοτόκη μὲ τὴν Πρόταση, δὲν πρέπει νὰ ξενιζόμεστε. Ἀρκεῖ νὰ σκεφθοῦμε πὼς ὁ Θεοτόκης ἦταν ἰδρυτὴς καὶ ἐμπυχωτὴς τῆς Ἑταιρίας (1816) ποὺ ἐκαλλιέργησε τὴν κίνηση γιὰ τὴν ἐνθάρρυνση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὰ Ἑπτάνησα καὶ πὼς τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, ἀλλὰ καὶ προγενέστερα, στὴν περίοδο τῶν αὐτοκρατορικῶν γάλλων, ὑπῆρξε ἐμπνευστὴς σειρᾶς ἀνάλογων ἀθλοθετημάτων.

1. Ἀριθ. 1702 (2678), 14/27 Ἰουλίου 1907, σ. 2-4. Ὁ τίτλος: *Τί πρὸ μιᾶς σχεδὸν ἑκατοτασιεπίδου συνεβούλευε περὶ γλώσσης λόγιος καὶ γνήσιος φιλέλλην.*

2. Μερικὲς ἀπὸ τίς βιβλιογραφικὲς πληροφορίες τοῦ Γενναδίου δὲν εἶναι ἀκριβεῖς. Ἔτσι α) στὴν ἀναγραφὴ τοῦ τίτλου ἔχει παρεισφύσει ἓνα λάθος: διὰ νὰ ἐπανορθώσωσι (σ. 2) ἀντὶ διὰ νὰ ἀνορθώσωσι. β) Ἐνῶ γνωρίζει τὴν ἀναδημοσίευση τῆς Προτάσεως στὸν Λόγιο Ἑρμῆ (βλ. καὶ σ. 211, σημ. 2), ἀντίθετα θεωρεῖ ὅτι «τοῦ φυλλαδίου τούτου οὐδεμίαν ποιεῖται μνεῖαν

ὁ Σάθας, οὐδὲ ὁ Βρετὸς» (σ. 2). Καὶ γιὰ μὲν τὸν τελευταῖο τὰ πράγματα εἶναι γνωστά· ἀλλὰ καὶ ὁ Σάθας στὸ *Παράρημα* τῆς Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, Ἄθ. 1870, σ. 295, μνημονεῖ, ἂν ἔχι τὸ φυλλάδιο, πάντως τὸ ἀθλοθέτημα παραθέτοντας μάλιστα καὶ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βραβευμένο τότε δοκίμιο τοῦ Ἀνδρέα Θεοτόκη (βλ. σ. 205, σημ. 3 καὶ σ. 211, σημ. 4), τὸ ὁποῖο ὅμως χρονολογεῖ λανθασμένα (1811), ὅπως κιόλας ἔχει παρατηρήσει ὁ Μ. Θεοτόκης, *Ἐπικρίσεις*, ἔ.α., σ. 152, σημ. Β'.

3. Τὴν ἐποχὴ ἐξάλλου αὐτὴν ὁ Guilford δὲν βρίσκειται στὰ Ἑπτάνησα. Φθάνει στὴν Κέρκυρα τὸν Φεβρουάριο 1820, βλ. Α. Βροκίνη, *Γεωργίου Προσαλένδου ἀνέκδοτα χειρόγραφα ἀφορῶντα τὴν κατὰ τὸ δόγμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας βάπτισιν τοῦ ἀγγλοῦ φιλέλληνοσ κόμητοσ Γυίλφορδ*, Κέρκυρα 1879, σ. 45, σημ. Τὰ σχόλια ἔχουν γραφῆ στὴν Ζάκυνθο—ὑποθέτω σὲ μιὰ ἀπὸ τίς περιοδεῖες τοῦ Guilford στὰ νησιὰ μετὰ τὰ 1820—ὅπου ὁ ἄγγλος φιλέλληνας θὰ βρῆκε τὸ φυλλάδιο καὶ θὰ πληροφορήθηκε γι' αὐτό. Ἀντιπαραβολὴ τῆς γρα-

Τὸ θέμα πάντως ξεκαθαρίζεται ὀριστικὰ καὶ μάλιστα χάρις σὲ ἐπίσημη μαρτυρία τῆς ἐποχῆς. Τὴν ὀφείλουμε στὸν ἄνθρωπο, τὸν ὁποῖο οἱ μεταγενέστεροι συσχέτισαν στενὰ μὲ τὴν Πρόταση, δηλαδὴ στὸν βαρῶνο Ἐμμανουὴλ Θεοτόκη. Δημοσιεύοντας στὴν «Ἐφημερίδα τῶν Ἐνωμένων Ἐπαρχιῶν τῶν Ἰωνικῶν Νήσων» τοῦ 1818¹ μιὰν ἔκθεση, ποῦ ὁ ἴδιος τὴν ὀνομάζει *Ἱστορία τοῦ 1817μου ἔτους τῆς νήσου τῶν Κορφῶν*, ἀρκετὰ εὐγλωττη στίς εἰδήσεις της γιὰ τὴν κατάσταση τῆς Κέρκυρας τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, παρατηρεῖ τὰ ἀκόλουθα σχετικὰ μὲ τὴν κίνηση ποῦ ἐσημειώθηκε γύρω ἀπὸ τὰ γράμματα μέσα στὰ 1817: «(..) Φιλολογία. Ἀρχίζουσι νὰ σπουδάζουν τώρα τὴν Ἀγγλικὴν Γλῶσσαν ὑπὸ τὸν Διδάσκαλον Κοῦλσον. Ἡ Ἑλληνικὴ² ἀναλαμβάνει ὑπόληψιν: Βραβεῖα τινὰ τὰ ὁποῖα ἐφιλοδώρησεν ὁ Αἰδέσιμος Γεώργιος Οὐίνεκ, ὁ πρῶτος Ἱερεὺς τῶν εἰς τὰς Ἐπαρχίας ταύτας Στρατευμάτων τῆς Α. Μ. πρὸς 3 Νέους, οἵτινες εὐδοκίμησαν εἰς τὴν σπουδὴν ταύτην, παρῶτρυναν ἀμιλλαν εὐγενῆ, ἢ ὁποῖα ἄπο καλοῦς Νόμους, θέλει γένη εὐφορος ρίζα αἰσίων ἐπακολουθηῶν».³

Ἡ ἀφήγηση τοῦ Θεοτόκη μᾶς πηγαίνει στὸ ἱστορικὸ καὶ τὴν τύχη τοῦ ἀθλοθετήματος. Τὸ πρόσωπο τοῦ ἀθλοθέτη ἀξίζει νὰ ἐπισύρῃ ιδιαίτερα τὸ ἐνδιαφέρον μας. Στρατιωτικὸς ἱερέας ποῦ συνόδευσε τὰ ἀγγλικά στρατεύματα στὰ Ἰόνια νησιά, ὁ George Winnock, ὅπως τουλάχιστο μαρτυροῦν οἱ εἰδήσεις ὅσες μπόρεσα νὰ συγκεντρώσω γι' αὐτόν⁴, ἦταν ἄνθρωπος μὲ παιδεία καὶ δράση ἐκτεινόμενη ἀκόμη καὶ σὲ τομεῖς ξένους πρὸς τὰ ἱερατικά του καθήκοντα. Ἔτσι στὰ 1817 ὀρίζεται κριτῆς ἐνὸς

φῆς τῶν σχολίων μὲ τὴν γραφὴ κειμένων τοῦ Guilford τῶν ἐτῶν 1823-1824, ἐπιβεβαίωσε (μὲ κάποια πάντως ἐρωτηματικά) τὴν ταύτιση τοῦ Γεννάδιου. Γιὰ τὸ πῶς ἐξἄλλου θὰ ἔγινε ἡ Πρόταση κτῆμα τοῦ Γ. Γεννάδιου, βλ. τὸ ἄρθρο τοῦ Ἰω. Γεννάδιου, *Frederick North earl Guilford* [Ἐκ τῆς *Ἱστορίας τῶν μεταγενεστέρον Ἀθηνῶν*, Βιογραφικὰ Λοκίμια], Ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν «Ἑλληνισμός», Ἀθ. 1931, σ. 34.

1. Ἀριθ. 3, 2/14 Φεβρουαρίου 1818, σ. 4. Πβ. *Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Jonie*, ἀριθ. 11, 14/2 Μαρτίου 1818, σ. 4. (Στὸ ἐξῆς καὶ γιὰ τὴν ἐλληνοφωνὴ ἔκδοση χρησιμοποιῶ στὸ κείμενο τὸν τίτλο *Gazzetta*, ἀντι-

διαστέλλοντάς τιν ἀπὸ τὴν ἰταλόφωνη στίς σημειώσεις).

2. Δηλ. ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ.

3. Ὁ Θεοτόκης ὑπογράφει τὴν ἔκθεση μὲ τὸ ἀρχικὸ Θ. καὶ Τ. ἀντιστοίχως, δὲν ὑπάρχει ὅμως καμμιά ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται γι' αὐτόν. Τὴν ἀθλοθεσία τοῦ Winnock ξέρει καὶ ὁ Σπ. Δε-Βιάζης. Βιογραφώντας τὸν Ἀνδρέα Θεοτόκη, ἀναφέρει ὅτι ὁ βαρῶνος βραβεύθηκε στὰ 1817 ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν Winnock, δὲν σημειώνει ὅμως τὴν πηγὴ τῆς πληροφορίας του. Βλ. Σπ. Δε-Βιάζης, *Λησμονηθεῖσα προσωπικότης*, π. «Εἰκονογραφημένη», 7 (1910), ἀρ. 75, σ. 40. Πβ. σ. 204, σημ. 2.

4. Δὲν βιογραφεῖται πάντως στὸ

ἀθλοθετήματος τοῦ Ἐμμ. Θεοτόκη γιὰ τὴν ἀγγλικὴ γλῶσσα¹. Στὰ 1819 τὸν βρίσκουμε γραμματέα τῆς Βιβλικῆς Ἑταιρείας ποὺ συστήθηκε στὴν Κέρκυρα μὲ σκοπὸ νὰ διαδώσῃ στὰ Ἑπτάνησα τὴν νεοελληνικὴ μετάφραση τῆς Γραφῆς². μεταφράζει ἀργότερα καὶ ἐκδίδει στὰ ἀγγλικά τὴν νεοελληνικὴ Γραμματικὴ τοῦ J. David (1825)³. μετέχει στὴν Ἐπιτροπὴ ποὺ μὲ πρόεδρο τὸν Ν. Βάμβα συσταίνει καὶ ἐποπτεύει τὰ σχολεῖα θηλέων στὰ νησιὰ (1830)⁴. ὀργανώνει καὶ πάντως διευθύνει τὴν βιβλιοθήκη τῆς ἀγγλικῆς φρουρᾶς⁵. ξεναγεῖ τοὺς ἱεραποστόλους ποὺ ἐπισκέπτονται τὰ Ἑπτάνησα⁶. σχετίζεται μὲ τοὺς Ἑλληγες λογίους καὶ τὴν Ἴόνιο Ἀκαδημία⁷. Πεθαίνει στὰ τέλη τοῦ 1832. Μιὰ ἀνέκδοτη μαρτυρία, προερχόμενη ἀπὸ τὸν Γεώργιο Τυπάλδο-Ἰακωβάτο—δὲν μπόρεσα δυστυχῶς νὰ τὴν διασταυρώσω ἀπὸ ἄλλου—θέλει τὸν Winnock αὐτόχειρα⁸.

Τὴν Πρόταση ἀθλοθέτησε ὁ ἀγγλος κληρικὸς λίγο μετὰ τὴν ἐγκα-

Dictionnary of National Biography. Τὴν ἐπιμελήτρια τῆς Γενναδαίου Βιβλιοθήκης δίδα Εὐρ. Δημητρακοπούλου εὐχαριστῶ καὶ ἀπὸ ἐδῶ θερμὰ γιὰ τὶς σχετικὲς μὲ τὰ βιογραφικὰ τοῦ Winnock ὑποδείξεις της.

1. Ἐφημερίς Ἰωνικὴ, ἀριθ. 106, 23 Ὀκτωβρίου 1817, σ. 6.

2. Σπ. Δε-Βιάζης, Ἡ ἐν Ἐπιανήσῳ Βιβλικὴ Ἑταιρεία, Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια. Κων/πόλεως, 12.1.1885, σ. 179.

3. Ἡ μετάφραση αὐτὴ ἔγινε πρόσφατα γνωστὴ ἀπὸ τὶς Προσθήκες στὴν Ε. Β. 1800-1863 τῶν Εὐρ. Layton-Zένιου, π. «Ὁ Ἐρανιστῆς» 3 (1965), σ. 113, ἀριθ. Α243 καὶ Ἐμμ. Μοσχονᾶ, ἔ. ἄ., σ. 203, ἀρ. Α329 καὶ σ. 204, ἀρ. Α330.

4. Σπ. Ι. Ἀσδραχᾶς, Ἀνδρέας Κάλβος, π. «Ὁ Ἐρανιστῆς» 2 (1964), σ. 116, σημ. 1.

5. Βλ. τὸ φυλλάδιο *Catalogue of books in the Corfu Garrison Library established in Messina 1810*. . . Κέρκυρα, 1829, σσ. 3, 40, 42. Γύρω στὰ 1830 ἡ βιβλιοθήκη περιελάμβανε 3 χι-

λιάδες τόμους, βλ. Rufus Anderson, *Observations upon the Peloponnesus and Greek Islands made in 1829*, Βοστώνη 1830, σ. 170, σημ. D.

6. R. Anderson, ἔ. ἄ., σ. 170 καὶ S. S. Wilson, *A Narrative of the Greek Mission; or Sixteen years in Malta and Greece*. . . Λονδίνο 1839, σ. 503.

7. S. S. Wilson, ἔ. ἄ., σ. 503.

8. Ἡ εἶδηση τοῦ θανάτου τοῦ δὲν ἐδημοσιεύθηκε, ὅσο ξέρω, πουθενά, πρᾶγμα ποὺ ἐνισχύει τὴν ἐκδοχὴ τοῦ Γ. Τυπάλδου. Ὡστόσο στοὺς ἀριθ. 107 (31.12.1832), 108 (7.1.1833) καὶ 109 (14.1.1833) τῆς Gazzetta δημοσιεύεται μιὰ στερεότυπη εἰδοποίηση πρὸς ὄσους εἶχαν δανείσει ἢ χρεωστοῦσαν χρήματα στὸν ἀποθανόντα Αἰδεσιμότατον Γεώργιον Οὐίνωκ· νὰ ἐπικοινωνήσουν μὲ τὸν ἐπίτροπο τῆς διαθήκης του ὡς τὶς 9 Φεβρουαρίου 1833. Ἡ εἶδηση ἐξάλλου γιὰ τὴν αὐτοχειρία τοῦ W. περιέχεται στὴν Ἱστορία τῆς Ἰόνιας Ἀκαδημίας τοῦ Γ. Τυπάλδου, τὴν ὁποία ἐτοιμάζει νὰ ἐκδόσῃ ἀπὸ καιρὸ ὁ συνάδελφος κ. Σπ. Ἀσδραχᾶς. Τὸν εὐχα-

τάστασή του στην Κέρκυρα (1816). Θρεμμένος με τὰ ἀνθρωπιστικά γράμματα σὲ μιὰ χώρα ὅπου, καθὼς ὁ ἴδιος βρῖσκει τὴν εὐκαιρία νὰ ἐξάρη, «ἐκατοσταὶ ἀνθρώπων καὶ ὁποιουδήποτε πνεύματος καὶ κάθε χρόνον σπουδάζουσι τοὺς Κλασσικοὺς Συγγραφεῖς...»¹ καὶ ὅπου «χιλιάδες προσέτι λαμβάνουσι τὴν ἡδονὴν νὰ ἐνασχολοῦνται εἰς αὐτούς, ὅταν εὐκαιρῶσι»², γίνεται ἐδῶ κήρυκας ἐπιστροφῆς στοὺς ἀρχαίους καὶ τὴν γλώσσα τους: «Ὁ ὀρίζων τῆς Ἑλλάδος ἀρχίζει κατὰ τὸ παρὸν νὰ λαμπρύνεται πάλιν, καὶ ὁ καλὸς οἰωνὸς τοῦ Ἔθνους νὰ περιέπταται ἤδη τριγύρω εἰς τὴν παλαιὰν καὶ προσφιλεῖ κατοικίαν του, ζητῶν ἀξίαν φωνὴν νὰ τοῦ πολλαπλασιάσῃ τοὺς ἐπαίνοους του. Ἀλλὰ ποῖα ἄλλη φωνὴ εἶναι ἀξιωτέρα νὰ τὸ κατορθώσῃ ἀπὸ τὴν παλαιὰν γλῶσσαν τῆς Ἑλλάδος;...»³. Τὰ κηρύγματα αὐτά, γνώριμα ἤδη στὸν ἐλληνικὸ πνευματικὸ χῶρον ἀπὸ λογίους ποὺ τὰ ἐκπροσωποῦσαν μὲ πάθος ἀλλὰ καὶ μὲ συνέπεια (Δούκας, Κομμητᾶς), διατυπώνονται στὸ κείμενο τοῦ Winnock μὲ τὴν ἴδια σχεδὸν ἐπιχειρηματολογία. Ἡ θεολογικὴ προέλευση τοῦ συντάκτη ἢ τουλάχιστο ἡ οἰκειώσή του μὲ ὀρισμένους θεολογικοὺς προβληματισμοὺς τοῦ καιροῦ του, εἶναι ἐπίσης αἰσθητῆ: «Οἱ πρόγονοί σας—σημειώνει—ἐγιναν οἱ πλέον ἔμπειροι ὁδηγοὶ μας εἰς τὰς ὠραιότητας διὰ νὰ εἰπῶ οὕτω, Κατοικίας τῆς Μυθολογίας. Οἱ ἀπόγονοί σας ἤμποροῦν ἴσως νὰ γένωσιν οἱ πλέον ἐπιδέξιοι ὁδηγοὶ μας καὶ εἰς τὰς Κατοικίας τῆς Χριστιανικῆς ἀληθείας, αἵτινες εἶναι πολλὰ περισσότερον ἀξιόλογοι»⁴. Ἀποδοκιμάζει ὅμως τὴν μετάφραση τῶν Γραφῶν «ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια κινδυνεύει ὀλιγώτερον εἰς τὸ νὰ ἐννοηθῇ καθὼς πρέπει ἀπὸ ἕνα πεπαιδευμένον Ἑλληνα, παρὰ ἀπ' ἐκεῖνον ὅστις εὐρίσκειται περιωρισμένος εἰς μίαν μετάφρασιν...»⁵

Τὴν θεωρητικὴ ἀνάπτυξη τῶν γλωσσικῶν ἰδεῶν του ὁ ἄγγλος πρωθιερέας τὴν ἐπισφραγίζει μὲ τὴν προκήρυξη τοῦ διαγωνισμοῦ, ποὺ ἔδωσε τὸ ἔνομά του σ' ὀλόκληρο τὸ φυλλάδιο: τὴν Πρότασιν⁶. Σύμφωνα μὲ τοὺς δρῶντες τῆς τὰ τρία ἀθλοθετημένα ἀπὸ τὸν Winnock βραβεῖα (χρυσᾶ καὶ

ριστῶ θερμὰ γιὰ τὴν παραχώρηση τῆς ἀδειας νὰ δημοσιεύσῃ ἐδῶ τὸ σχετικὸ παράθεμα: «Ἐφορο δὲ τῶν Λυκείων καὶ τῶν ἀλληλοδιδασκτικῶν, ἤγουν στὴν ἀνατροφή τῶν νέων ἐβάβλαν ἕνα Μισιονάριο Λάουνδς, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κηρύττουσε τάχατες τὸ εὐαγγέλιο, κ' ἔπειτα μὲ τὸ μηδὲ μηδὲ σκοτώνονται σὰν τὸν Αἰδεσιμῶτατο Οὐίννοκ ποὺ ἐκρεμάσθηκε, καὶ σὰν τὸν

Αἰδεσιμῶτατο Δίξων, ποὺ ἐσκοτώθηκε μὲ τὴν μπιστόλα ἢ μὲ τὴ μπότιλια» (σ. χφ. [131], ΚΝΕ Κεφαλληνία 1962, F. 13).

1. *Πρότασις*, σ. 5.
2. Ἔ. ἀ., σ. 5.
3. Ἔ. ἀ., σ. 2.
4. Ἔ. ἀ., σ. 4.
5. Ἔ. ἀ., σ. 4.
6. Ἔ. ἀ., σ. 7-10.

ἀργυρᾶ μετάλλια)¹ οἱ νέοι τῆς Ἑπτανήσου ἐκαλοῦνταν νὰ τὰ διεκδικήσουν στίς 12 Αὐγούστου 1817, προσκομίζοντας ὡς τότε στὰ κατὰ τόπους δημόσια σχολεῖα ἕνα ἀρχαῖκὰ γραμμένο γύμνασμα ἐπάνω σὲ θέμα ποῦ ὄριζε ἢ προκήρυξη καὶ μετέχοντας σὲ γραπτὴ δοκιμασία ποῦ θὰ εἶχε σκοπὸ νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὶς ἱκανότητές τους. Στὸ θέμα τοῦ διαγωνισμοῦ συνοψίζονται τὰ γλωσσικὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἀθλοθέτη καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ δὲν θὰ ἦταν, νομίζω, ἄσκοπο νὰ παρατεθῇ ἐδῶ: «Ὅτι πρέπει ὁ καθεὶς νὰ διατηρῇ μὲ τὴν συχνὴν καὶ ἐπιμελῆ χρῆσιν τὸ ὄφελος τὸ προερχόμενον ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος τὴν εὐγενεστάτην γλῶσσαν (. . .) καὶ ὄχι νὰ ζητῇ νὰ συσταίῃ καὶ νὰ ἐπικυρώνῃ μίαν γλῶσσαν ἕως τοῦ νῦν ἀπλῶς προφορικὴν καὶ πλήρη προφανεστάτων σλοικισμῶν γραμματικῶν καὶ ἀσχῆμων βαρβαρισμῶν, ἐρανεισθέντων ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἀπὸ τοὺς Ἀραβας, καὶ ἀπὸ τοὺς Βενετούς, μίαν γλῶσσαν, τέλος πάντων, ἣτις δὲν ἔχει Συγγραφεῖς, δὲν ἔχει Κανόνας, μήτε δίκαιον εἶναι νὰ τὴν ἐπιμελεῖται ἕνας ἀληθινὸς Γραικός. . .»²

Πρὶν κυκλοφορήσῃ ἡ Πρόταση ὡς φυλλάδιο, ἐφρόντισαν νὰ δώσουν στὸ ἀθλοθέτημα ἐπίσημο χαρακτήρα: ἐδημοσιεύθηκε στὴν «Ἐφημερίδα Ἰωνικὴ» τῆς 19 Σεπτεμβρίου 1816³. Δύο ἡμέρες ἀργότερα καταχωρίζοταν ἰταλικά στὴν *Gazzetta Jonia*⁴. Ὑποθέτω πὼς τὴν τελευταία αὐτὴ δημοσίευση ὑπαινίσσεται ἢ ὑποσημείωση τῆς σ. 1 τοῦ φυλλαδίου, γιὰ τὴν ὁποία ἔγινε λόγος στὴν ἀρχὴ καὶ ἡ ὁποία, ἄς σημειωθῇ, ἀποτελεῖ—κοντὰ σὲ κάποια δευτερεύοντα τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα—τὴν κύρια διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ κείμενο τῆς ἐφημερίδας καὶ τοῦ φυλλαδίου⁵. Σύμφωνα ἐξάλλου μὲ τὴν ἴδια αὐτὴ σημείωση, ἡ Πρόταση δὲν φαίνεται νὰ ἐτυπώθηκε ἀγγλικά. Ὁ Μιχ. Σ. Ἰδρωμένος ἔχει βέβαια διασώσει τὸν ἀγγλικὸ τῆς τίτλο (: *Proposal to the Ionian Youth*) καὶ ἕνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὸ πρωτότυπο, δὲν διευκρινίζει ὅμως ἂν ἀναφέρεται σὲ ἔντυπη

1. Σημειῶνω ἐδῶ τὴν ἀξιοπρόσθετη παρατήρηση τοῦ Ἰω. Γεννάδιου σχετικὰ μὲ τὴν παράσταση τοῦ ἀναγεννώμενου φοίνικα ποῦ εἰκονίζοταν στὰ μετάλλια αὐτά: «Πιθανώτατον φαίνεται ὅτι ὁ ὡς ἀνωτέρω εἰκονιζόμενος ἐπὶ τοῦ μεταλλίου («νομίσματος») φοῖνιξ ἐχρησίμευσεν ὡς πρότυπον τῶν μετὰ δεκαοκτῶ ἔτη κοπέντων «Φοινίκων» τοῦ Κυβερνήτου, ὅστις, καθὰ Κερκυραῖος, διετέλει βεβαίως ἐν γνώσει τοῦ διαγωνίσματος τοῦ Γυίλφορδ».

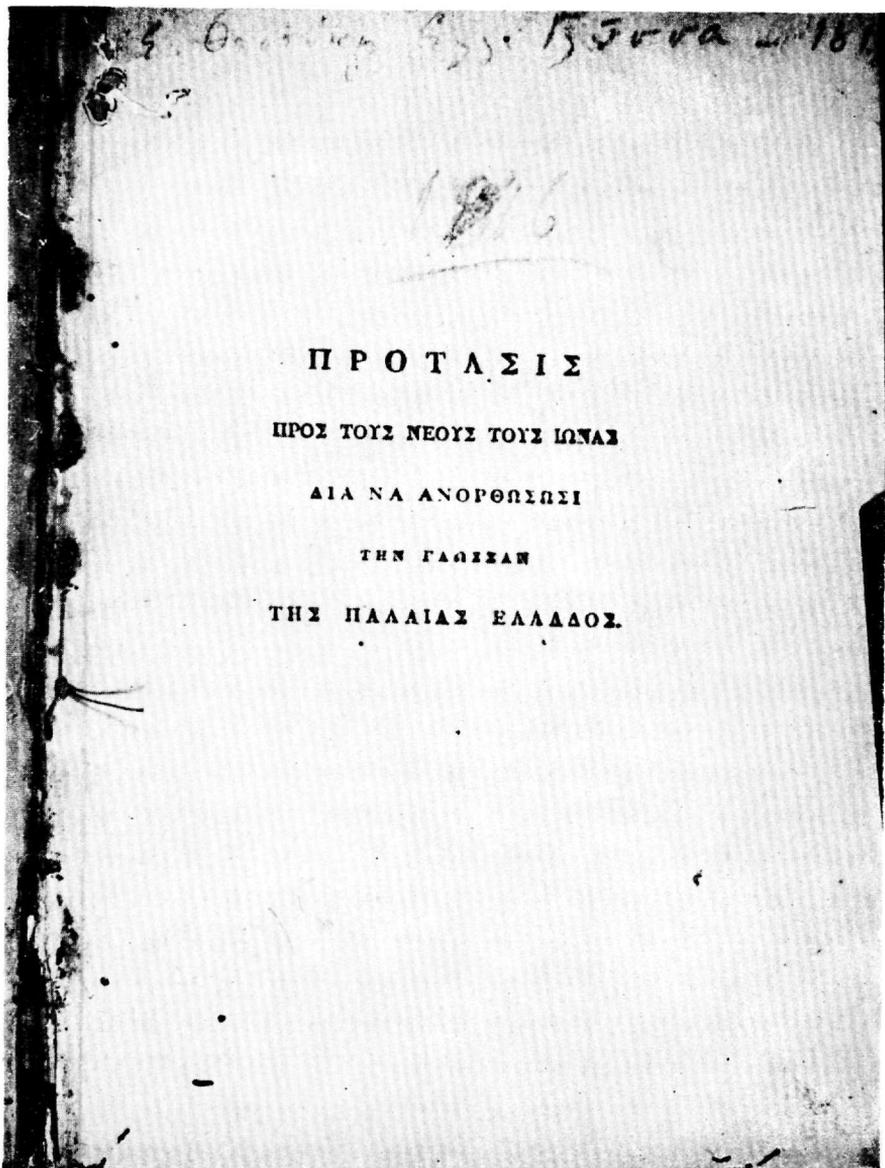
N. Ἡμέρα Τεργέστης, ἔ. ἀ., σ. 3. Βλ. καὶ εἰκ. 4.

2. *Πρότασις*, σ. 8-9.

3. Ἀριθ. 84, σ. 5-6,

4. Ἀριθ. 117, 21.9.1816, σ. 5-6: *Proposizione alla Gioventu' Jonia onde richiamare in vita la lingua dell' Antica Grecia*.

5. Βλ. σ. 203 καὶ εἰκ. 2. Πάντως τὸ φυλλάδιο δὲν εἶναι ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα. Τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα τῶν δύο κειμένων εἶναι διαφορετικά.

Είχ. 1. Πρότασις (ἀντίτυπο Σπ. Θεοτόκη, σήμερα Κ. Θ. Δημαρά)

· ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ

Τ Ω Ν Ι Ω Ν Ι Κ Ω Ν Ν Η Σ Ω Ν . (*)

Η Γλώσσα καὶ ἡ Παιδεία τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἦτον πάντοτε καὶ εἶναι ἕως τὴν σήμερον τὸ θαύμβος παντὸς πεπαιδευμένου ἔθνους τῆς Εὐρώπης. Μ' ὅλον τοῦτο αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ Ἑλλὰς εἶναι ὁ μόνος τόπος, ὅστις φαίνεται ἀδιάφορος εἰς τὰ δίκαιά του. Οἱ Συγγραφεῖς τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἐγένοντο τὸ παράδειγμα τῶν Συγγραφῶν τῆς παλαιᾶς Ρώμης. Οἱ Ἕλληνας εἰς φυγάδες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινουπόλιν ἀνεζώωσαν τὰς Ἐπιστήμας εἰς τὴν νῆαν Ἰταλίαν. Ο Ὀράτιος θέλωντας νὰ διορίσῃ τινὰς Κανόνας τῆς Παιητικῆς μεθόδου ἐστοχάσθη, ὅτι δὲν δύναται νὰ δείξῃ πρὸς τοὺς Συμπολίτας του κανένα ἄλλον δρόμον φέροντα πλέον κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν ἐντέλειαν, παρά τὸν ἀκόλουθον.

. Μιταχειρίζεσθε τὰ Ἑλληνικά
Συγγράμματα νύκτα καὶ ἡμέραν.

Περὶ Παιητῶν :

Ἀλλὰ καὶ ὀλίγον κατωτέρω, εἰς ἕνα του πολλὰ θελακτικόν Ἐγκώμιον, διότι πολλὰ δικαιολογημένον, φαίνεται ὁ αὐτὸς Παιητῆς, ὅτι ἀποδίδει σαφέστερον καὶ τὸν λόγον τῆς γόσον ὠφελίμου του συμβουλῆς.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὸ ἀγγίξουσιν, πρὸς τοὺς Ἑλλήνας
το εὐσομεν ἢ Μοῦσα ἰχάρισιν.

Ἀυτῶν.

(*) Ἡ Ομιλία αὕτη, ἦτις συνετίθη εἰς τὸ Ἀγγλικόν, ἐμεταφράσθη καὶ εἰς τὸ Ἰταλικόν, καὶ ἡ μετέφρασίς της ἐτυπώθη καὶ ἰδημοσιεύθη ξεχωριστά.

Οὐκ ἔστιν ἄρα ἡμεῖς ἡμεῖς οὐδὲν ἄλλο
Μακάριον ἄνθρωπον ἔχοντα
ὡς τὸν Πλάτωνα ἡμεῖς ἡμεῖς

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ.

Ἡ τωρινὴ Ἑλληνικὴ Γλῶσσα, ἀφ' οὗ ἀπὸ τὸ σκληρὸν χέρι τῆς Νομισέως ἀπεσπᾶσθαι διὰ τόσους αἰῶνας ἀπὸ τὴν μητέρατης, καὶ κατέκειτο παρημελημένη ἀπὸ τὴν ἄνοιαν, ἢ καταφρονημένη ἀπὸ τὰς προλήψεις, ἔτροψε τὸν τῆς διαφθοράςτης δρόμον ἀναλόγως μὲ τὸν τῆς ἀθλιότητος τοῦ ἰδίου Ἔθνους. Εἰς ὅλην τὴν περίοδον αὐτὴν ἦτον φυσικὸν πόλιν νὰ ἀμορφωθῆ ἀπὸ τὰς περιβάσεις εἴτε φυσικὰς εἴτε ἠθικὰς, εἰς τὰς ὑποίας τὸ Ἔθνος κατὰ καιροὺς εὐρίσκατο. Ἡ εὐγένεια ὁμοῦ τῆς γεννήσεώςτης, ἢ μὲθεξις τῆς μητρικῆς ἀπαρμιλλοῦ ὠραιότητος, καὶ αἱ ἀρεταὶ τὰς ὑποίας ἐφύλαξε μὲ κληρονόμου δικαίωμα, τὴν ἔκταμιν ἰκανὴν νὰ φυλαχθῆ ἀδιάφθορος κατὰ τὸ πνεῦμα, καὶ νὰ μὴν ἀποκρίπτῃ τὸν λαμπρόντης χαρακτῆρα ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ ἴματα ὅπου εἶχαν καὶ τὸν πόθον καὶ τὴν ἐπιδειξιότητα νὰ τὴν γνωρίσουν ὑποκάτω τῶν ἐπεισόχτων βραχίων, καὶ τῆς βιασμένης ἀμορφίας.

Ὅταν ἐν μέρος τῶν ἀληθῶς σπουδαίων τοῦ γένους ἀπέβριψε τὴν ὑπόκριτιν τῆς Δοκαιοφίας, ἢ ὑποία διὰ νὰ θαυμάζηται εὐκόλως ἀπὸ τὸν ὄχλον θέλει πάντοτε νὰ λαλῆ χωρὶς νὰ τὴν καταλαμβάνουν, καὶ ἀπεφάσισε ὄχι μόνον νὰ γένη καταληπτον διὰ τὴν ὠφελειαν τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ διασώσῃ εἰς τὸ Ἔθνος τὴν καθ' αὐτότου γλῶσσαν μὲ τὴν ὑποίαν μόνην ἠμπορεῖ νὰ χαρακτηρίζεται: ὅταν ἡ χίμαιρα τοῦ νὰ κατασταθῆ καὶ πάλιν κοινὴ εἰς τὰ εἴματα τοῦ πλῆθους ἢ γλῶσσα ἐκείνων, ὅπου ἕνα καιρὸν ἀκούοντες καταλάμβαναν τὸν Δημοσθένην καὶ Εὐρυπίδην εἰδείχθη ὄχι μόνον ἄπρακτος, ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιος διὰ τὰ ἐμπόδια ὅπου παρέμβαζεν εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἔθνους, τότε καὶ μόνον τότε ἡ τωρινὴ γλῶσσα ἠμπόρεσε νὰ ξεδιπλώσῃ τὴν ἔμφυτον τῆς δόξαμιν: ὅταν ἐξ ἀνάγκης κατήντησε νὰ γένη τὸ ὄργανον μὲ τὸ ὑποίον ἔπρεπε τὸ Ἔθνος νὰ διδάσκηται τὰς ἐπισημονικὰς καὶ φιλολογικὰς ἰδέας διὰ ἄργησι νὰ φανῆ ἀπὸ τοὺς μὲν διὰ τὸν ἄμβωνα καταπειρηκοτάτη, ἀπὸ τοὺς δὲ εἰς τὰς ἠθικὰς διδασκαλίαις κατανοκτικωτάτη: ἀπὸ ἄλλους διὰ τὴν ἔσα-

Τ Ο Ν Ο Μ Ι Σ Μ Α

Από τὸ ἓνα μέρος, θέλει περιέχει τὸν Ἀπόλλωνα, γεφανοῦντα τὸν
Σιβάσιμον Ὀμηρον μὲ τὰς ἀκολουθοῦς λέξεις. Ο ΤΟΝ ΕΜΟΝ ΠΑΙΔΩΝ
ΠΡΟΤΟΓΕΝΝΗΤΟΣ ΚΑΙ ΤΗ ΗΡΗΙΚΗ ΑΣΜΑΤΙ ΠΕΡΙΦΑΝΕΣΤΕΡΟΣ: Καὶ
ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἓνα μικρὸν Φοῖνικα, (Σὺμβολον τῆς Ἑλληνικῆς Δια-
λέκτου) ἀνιζόμενον ἀπὸ μίση ἀπὸ τὰς φλύγας τοῦ πυρὸς, καὶ ἔχοντα
περιγεγραμμένας τὰς ἀκολουθοῦς λέξεις. ΘΑΝΑΤΟΝ ΟΥΚ ΟΙΔΑ) καὶ
εἰς τὸ κάτω μέρος τὸ ὄνομα τοῦ ἀριτεύσαντος; μεθ' ἑνὸς ἀναλόγου
Ἐγκυμίου. Ἐν ἑμῶς περισσέυση τόπος, θέλει προσθίσωμεν ὑπὸ κάτω
ἀπὸ τὸν Φοῖνικα καὶ τὰ ἀκολουθα. » Ἀνιζαμὴ δύναμις τῶν ἰδίων μου
καὶ ἐμφύτων ἀρετῶν ἀπὸ τὰς ἰδίας μου γάκτας εἰς δέξαν νέων καὶ
αιώνιον. »

Originally translated into Modern Greek
by the Abbé Marteau with as much purity
as the main object of rendering it generally
intelligible to the persons addressed we
allow, but miserably disfigured with sole-
cisms by the impertinent vanity of the direc-
tor of the press in Corfu, & therefore a bad spe-
cimen of the state of the language in the
Islands though still intimately connected
with the ancient language -

Zante

Εἰκ. 4. Πρότασις: ἢ τελευταία σελίδα μετὰ τὰ ἰδιογράφα σχόλια τοῦ Guilford
(ἀντίτυπο Γενναδείου Βιβλιοθήκης)

έκδοση ή χειρόγραφο κείμενο¹. Όσο για τόν έλληνα μεταφραστή, τὰ δεδομένα δέν είναι περισσότερο ξεκάθαρα. Έδω άκριβώς έχουν τήν θέση τους τὰ σχόλια του Guilford, που σώζονται στο αντίτυπο τής Γενναδείου. Τά ξαναδημοσιεύω όπως τὰ έξελλήνισε ο Ίωάννης Γεννάδιος: «Μετεφράσθη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Νεοελληνικὴν ὑπὸ τοῦ Ἀβδᾶ Μαρτελάου εἰς ὅσον καθαρεῦον ὕφος ἐπέτρεπεν ὁ κύριος σκοπός, τοῦ καταστήσαι αὐτὸ καταληπτὸν εἰς τοὺς πρὸς οὓς ἀπευθύνεται· ἀλλὰ παρεμορφώθη ἐλεεινῶς μὲ σολοικισμοὺς ἕνεκα τῆς αὐθάδους ματαιοφροσύνης τοῦ διευθυντοῦ τοῦ τυπογραφείου Κερκύρας. Ὡστε εἶναι κακὸν δεῖγμα τῆς καταστάσεως τῆς ἐν ταῖς Νήσοις γλώσσης, εἰ καὶ στενωῶς συνδεμένης (ταύτης οὔσης) μὲ τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν. [Ζάκυνθος]»².

Ό,τι περισσότερο μάς ενδιαφέρει ἀπὸ τίς παρατηρήσεις αὐτές είναι ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀντώνιου Μαρτελάου καὶ ἡ ἀναφορά στὸν διευθυντὴ τοῦ τυπογραφείου τῆς Κέρκυρας. Ἡ πρώτη ξενίζει, ὄχι γιατί ἀποκλείεται νὰ συνδεόταν ὁ Μαρτελάος μὲ ὑπόθεση, ἡ ὁποία στο τέλος-τέλος ἐνσάρκωνε καὶ τὰ προσωπικά του γλωσσικά ἰδιαιτερότητά³, ἀλλὰ γιατί δέν φαίνεται λογικὸ νὰ χρησιμοποιήθηκε ὡς μεταφραστὴς τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου ἄνθρωπος που δέν ἐγνώριζε ἀγγλικά, που κατοικοῦσε μακριὰ ἀπὸ τὴν Κέρκυρα καὶ που θὰ ἦταν παράδοξο νὰ εἶχε ἐμπνεύσει ἐμπιστοσύνη στοὺς Ἀγγλους μὲ τίς συνεχεῖς ἐξάρσεις τοῦ πατριωτισμοῦ του. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ δικαιώνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ Βρετοῦ νὰ προσγράψῃ τὴν Πρόταση—τώρα μπορούμε νὰ λέμε τὴν μετάφρασή της—στὸν Πλάτωνα Πετρίδη⁴, λόγιό ἀγγλομαθῆ καὶ ἐμπιστο τῶν κυριάρχων τῆς Ἑπτανήσου, στοὺς ὁποίους ἄλλωστε χρεωστοῦσε καὶ τὴν θέση τοῦ διευθυντῆ τοῦ κυβερνητικοῦ τυπογραφείου⁵. Μνημονεύοντας τὴν τελευταία αὐτὴν ἰδιότητα τοῦ Πετρίδη ὁ Guilford προσθέτει καὶ τὴν δική

1. *Ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν Ἐπιάνησον*, Κέρκυρα 1849, σ. 8. Ὁ Ἰδρωμένος δέν φαίνεται νὰ γνωρίζῃ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, ἐφόσον δέν κάνει λόγο γι' αὐτὸ καὶ ἐφόσον ἡ μετάφραση τοῦ ἀγγλικοῦ ἀποσπάσματος, τὴν ὁποία παραθέτει, εἶναι δική του.

2. Ν. Ἡμέρα, ἔ. ἀ., σ. 2. Βλ. καὶ εἰκ. 4. Ὁ Γεννάδιος παρέλειψε στὸ τέλος τὸ: Zante.

3. Γιὰ τὸν ἐπαναστάτη ἀρχαιστὴ Μαρτελάο βλ. Κ. Θ. Δημαρᾶ, *Οἱ πη-*

γὲς τῆς ἐμπνευσης τοῦ Κάλβου, ἀνάτ. ἀπὸ τὴν «Νέα Ἐστία», 1946, σ. 7, καὶ Γ. Θ. Ζώρα, *Ἐπιανησιακὰ Μελετήματα*, Α', Ἀθ. 1960, σ. 125-181, ἰδίως σ. 130.

4. Τὴν προσγραφή τῆς Πρότασεως στὸν Πετρίδη ἀπὸ τὸν Βρετὸ εἶχε ἤδη δεχθῆ μὲ ἐπιφύλαξη καὶ ὁ Κ. Θ. Δημαρᾶς, *Ἐπαφὲς τῆς νεώτερης ἑλληνικῆς λογοτεχνίας μὲ τὴν ἀγγλική...*, ἔ. ἀ., σ. 57.

5. Ντ. Κονόμος, *Ἐπιανησιακὸς Τύπος 1798-1864*, Ἀθ. 1964, σ. 90.

του μαρτυρία σ' ἐκείνην τοῦ Βρετοῦ, παρ' ὅλο πού θεωρεῖ ἔμμεση τὴν εὐθύνην τοῦ Πετρίδη στὴν μετάφραση τοῦ ἀγγλικοῦ κειμένου. Ὡστόσο, εἴτε μεταφραστὴς εἴτε διορθωτὴς ὑπῆρξε ὁ κωνσταντινουπολίτης λόγιος, ἢ ἀνάμειξή του στὸ ἀθλοθέτημα πρέπει νὰ εἶχε τυπικὸ χαρακτήρα. Ξέροντας τὶς γλωσσικὲς του ἀντιλήψεις, καθόλου σύμφωνες μὲ τὸν ἀρχαϊσμὸ τοῦ Winpock, εἶναι δύσκολο νὰ διακρίνουμε στὴν συνεργασία τους ταυτότητα κινήτρων. Ἄλλωστε, καθὼς θὰ δοῦμε, ὁ Πετρίδης δὲν θὰ διστάσῃ νὰ διακηρύξῃ, ἔστω καὶ ἔμμεσα, τὴν ἀντίθεσή του γιὰ τοὺς στόχους τοῦ ἀθλοθετήματος. Φοβᾶμαι μάλιστα πὼς ἀπὸ ἐκεῖ ἀκριβῶς ξεκινᾷ ἡ δυσμένεια τοῦ Guilford πρὸς τὸ πρόσωπό του, ἢ ὁποῖα διαφαίνεται μέσα ἀπὸ τὰ σχόλια τοῦ ἀντιτύπου τῆς Γενναδείου¹. Γι' αὐτὴν ὁμως δὲν ἦταν ἀσφαλῶς ἀνεύθυνος καὶ ὁ Βρετός. Ἰδιαιτερός γραμματέας τοῦ ἀγγλοῦ φιλέλληνα, δὲν μπορεῖ νὰ μὴ τοῦ εἶχε μεταδώσει μέρος ἀπὸ τὴν ἐμπάθεια, μὲ τὴν ὁποῖα θὰ βιογραφοῦσε ἀργότερα τὸν Πετρίδη².

Ὅπως δὴποτε, στὴν αὐτοτελῆ μορφή της ἡ Πρόταση ἐκυκλοφόρησε σχεδὸν ταυτόχρονα μὲ τὶς ἀρχικὲς δημοσιεύσεις της. Ξέρουμε πὼς ὁ αὐστριακὸς πρόξενος τῆς Κέρκυρας διαβίβαζε ἀντίτυπὸ της στὴν Τεργέστη ἤδη στίς 27 Σεπτεμβρίου 1816³. Συνημμένο σὲ ἀλλεπάλληλες ἀναφορὰς τὸ φυλλάδιο ἐφθανε ὕστερα ἀπὸ λίγο στὰ χέρια τοῦ Μέττερνιχ. Τοὺς λόγους τῆς διαστικῆς αὐτῆς ἐνέργειας τοὺς ξέρουμε ἐπίσης: ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία καὶ οἱ ἀνθρωποὶ της, κινήμενοι ἀπὸ ὑποψίες γιὰ τὴν ἀνάμειξη τῶν Ἄγγλων στὸ ἀθλοθέτημα καὶ διαβλέποντας μυστικούς πολιτικούς σκοποὺς ἀνάλογους μ' ἐκείνους πού, κατὰ τὶς πληροφορίες τους, ὑπολάνθαναν—ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Ρωσίας ἐκεῖ—στὴν ἴδρυση τῆς Φιλομούσου Ἑταιρίας τῆς Βιέννης, ἔκριναν ἐπεῖγον νὰ ἐκφράσουν τὶς ἀνησυχίες τους στὸν προϊστάμενό τους. Ὁ δαιμόνιος διπλωμάτης τοὺς ἀπαντοῦσε στίς 28 Νοεμβρίου διαλύοντας τὴν σύγχυσή τους καὶ ἐπιστρέ-

1. Δεινὸς ἑλληνιστὴς, πού μιλοῦσε καὶ ἔγραφε μὲ εὐκολία τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ (βλ. Λ. Βροκίνης, *Γεωργίου Προσαλένδου ἀνέκδοτα χειρόγραφα*. . . ἔ. ἀ., σσ. 49, 61, 65) ὁ Guilford χωρὶς ἄλλο θὰ συμμεριζόταν τότε τὰ ἰδανικὰ τοῦ συμπατριώτη του καὶ θὰ ἐπικροτοῦσε τὶς ἐνέργειές του.

2. *Νεοελληνικὴ Φιλολογία*, Β', 1857, σ. 319-20. Τέτοιαν κακότητα δείχνει ὁ Βρετός γιὰ τὸν Πετρίδη ὥστε, ἂν καὶ ἀσφαλῶς καλὰ πληροφορημένος

γιὰ τὴν πλοῦσια μεταφραστικὴ παραγωγή του, ἐμφανίζεται περίπου νὰ τὴν ἀγνοῇ.

3. Βλ. Π. Ἐνεπεκίδη, *Ρήγας - Ὑψηλάντης - Καποδίστριας*, Ἀθ. 1965, σ. 198. Ἐπίσης Ε. Κούκκου, *Ὁ Καποδίστριας καὶ ἡ Παιδεία 1803-1822. Α'*. Ἡ Φιλόμουςος Ἑταιρεία τῆς Βιέννης, Ἀθ. 1958, σ. 47, καὶ Γ. Λατοῦ, *Ἡ Φιλόμουςος Ἑταιρεία τῆς Βιέννης (1814-1820)*, ΕΜΑ 12 (1962), Ἀθ. 1965, σ. 192. Τὴν χαριτωμένη περιπέ-

φροντάς τους τὸ ἀντίτυπο ποὺ σήμερα σώζεται στὰ Κρατικὰ Ἀρχεῖα τῆς Βιέννης¹. Λίγους μῆνες ἀργότερα ὁ «Λόγιος Ἑρμῆς» ἀναδημοσίευε τὴν Πρότασιν μὲ σχόλια καὶ παρατηρήσεις ἀνώνυμου ἑπτανήσιου ἐπιστολογράφου τοῦ ἀπὸ τὴν Τεργέστη². Γιὰ τὴν αὐστριακὴ λογοκρισία δὲν εἶχε πιά σημασία ἢ δημοσίευση τοῦ κειμένου ἀκόμη καὶ μέσα στὴν ἴδια τὴν πρωτεύουσα τῆς Αὐστρίας.

Ἄς γυρίσουμε ἔμωσ στὰ Ἑπτάνησα. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1817 οἱ ὄργανωτὲς τοῦ διαγωνισμοῦ ἀπευθύνονταν ἀπὸ τὶς στήλες τῆς Gazzetta ξανά στοὺς νέους τῆς Ἑπτανήσου³. Τοὺς ὑπενθύμιζαν τὴν προσέγγισή του, τοὺς ἐκαλοῦσαν ν' ἀποδείξουν μὲ τὴν πρόθυμη συμμετοχή τους ὅτι «τὸ ὄφελος τὸ ἐκ τῆς σπουδῆς τῆς πατρίου γλώσσης, εἶναι τόσον πολλὰ γνωστὸν καὶ εἰς τὰς νήσους ταύτας, καθὼς εἶναι καὶ εἰς ὄσους τόπους ἔχουσι μίαν σωστὴν ἰδέαν περὶ τοῦ κοινοῦ καλοῦ», καὶ παρεῖχαν συμπληρωματικὲς πληροφορίες γιὰ τὴν ἐναρξὴ καὶ διεξαγωγὴ τοῦ διαγωνισμοῦ. Δὲν ἔχουμε πληροφορίες κατὰ πόσο οἱ ἑπτανήσιοι νέοι ἀνταποκρίθηκαν στὴν πρόσκληση. Ὁ Ἐμμανουὴλ Θεοτόκης διαβεβαιώνει, καθὼς εἶδαμε, ὅτι τὰ ἔπαθλα τοῦ Winnock «παρώτρυναν ἀμιλλαν εὐγενῆ». Ὡστόσο κάποιες ἐνδείξεις, τὶς ὁποῖες δὲν μπορούμε ν' ἀγνοήσουμε, ὁδηγοῦν πρὸς τὴν ἀντίθετη κατεύθυνση:

Στις 25 Σεπτεμβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου ἐγίνε στὴν Κέρκυρα ἡ ἀπονομὴ τῶν βραβείων στοὺς πρώτους νικητὲς: τὸν παργγητὸ Νικόλαο Μανιάκη, καθηγητὴ ἀργότερα τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, τὸν Ἀνδρέα Θεοτόκη, γιὸ τοῦ Ἐμμανουήλ⁴, καὶ τὸν Σπυριδῶνα Βασιλείου ἀπὸ τὴν

τεία τοῦ φυλλαδίου παρακολουθοῦμε μὲ περισσότερες λεπτομέρειες στὸν Π. Ἐνεπεκίδη, ἔ. ἀ., σ. 198-99. Πουθενὰ ἔμωσ δὲν ταυτίζεται τὸ φυλλάδιο, οὔτε ἀναφέρεται κανένα βιβλιογραφικὸ του στοιχεῖο.

1. Π. Ἐνεπεκίδης, ἔ. ἀ. σ. 190.

2. 1 Μαρτίου 1817, τεῦχος 5, σ. 74-84. Ἡ ἀναδημοσίευση ἐγίνε ἀπὸ τὸ ἔντυπο, παραλείφθηκε ἔμωσ μία ὀλόκληρη παράγραφος ἀπὸ τὴν σ. 2 (: «Ἡ Ἑλλάς πρέπει τινὰς πολλὰ νὰ τὸ ἐλπίζη...»). Κατὰ τὸν Ἰω. Γεννάδιο, ὁ ἐπιστολογράφος τῆς Τεργέστης, ποὺ ὑπογράφεται μὲ τὰ ἀρχικὰ Δ. Π., εἶναι ἴσως ὁ Δημήτριος Παῦλος (γρ. Ποῦλος) μεταφραστὴς καὶ ἐκδότης στὰ 1800 -

1801 (i), 1806 καὶ 1807 τοῦ «Λόγος εἰσαγωγικὸς εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Διναϊκῆς Ἐταιρίας τῆς Λόνδρας...», πβ. E.B., A', ἀριθ. 25, 478, 3231.

3. Ἐφημερὶς Ἰωνικῆ, ἀριθ. 101, 24 Ἰουλίου 1817, σ. 4.

4. Ὁ Ἀνδρέας Θεοτόκης ἦταν τότε 15 χρονῶν, ἀλλὰ τὸ βραβευμένο Ἀὐτοσχέδιον πόνημα τῆς ἑλληνικῆς γλώττης περὶ (1817) οἱ παλαιότεροι μελετητὲς τοῦ γλωσσικοῦ μας ζητήματος (Κ. Σάθης, βλ. σ. 204, σημ. 2) τὸ ἐπρόσεξαν περισσότερο ἀπ' ὅσο ἄξιζε σ' ἓνα νεανικὸ γύμνασμα. Τὸ φυλλάδιο αὐτὸ, ποὺ ἴσως νὰ ἐπρόσθετε καινούργια στοιχεῖα ἢ νὰ ἐπιβεβαίωνε τὶς γνωστὲς μας ἤδη μαρτυρίες, δὲν μπό-

Πρέβεζα. Ἡ εἶδηση δημοσιεύεται στὴν Gazzetta¹ μέσα σὲ πέντε ὄλες-ὄλες γραμμές, ὁμολογουμένως πολὺ λίγες γιὰ ἓνα γεγονός πού εἶχε προετοιμασθῆ μὲ ξεχωριστὲς φροντίδες καὶ ἀναγγεληθῆ μὲ ἀνάλογες προσδοκίες. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά οἱ ἐπιφυλάξεις ὅσες διατυπώθηκαν ἀπὸ ἑπτανήσιους λογίους τὸν ἴδιο ἐκείνο χρόνο γιὰ τὶς θεωρητικὲς θέσεις τοῦ ἀθλοθετήματος—καὶ δὲν εἶναι εὐκολο νὰ ἐπισημάνουμε τὴν ἔκτασή τους—μαρτυροῦν πὼς τὰ ἀρχαῖα γλωσσικὰ κηρύγματα τοῦ ἀθλοθέτη δὲν εἶχαν πέσει σὲ πρόσφορο ἔδαφος. Τὸ θέμα τοῦ διαγωνισμοῦ εἶναι «συγχυσμένα ἐκφρασμένον· τοῦλάχιστον περιέχει ὑπόθεσιν εἰσέτι ἀμφίβολον καὶ ἐρίσιμον...». Ἐάν αὐτὰ ὑποστηρίζει ὁ μετριοπαθὴς ἐπιστολογράφος τοῦ «Λόγιου Ἑρμῆ» (Μάρτιος 1817)², ὁ Πλάτων Πετρίδης στὴν «Εἰδοποίηση» (ἄνοιξη 1817), ἐλέγχοντας τὶς ἀντιλήψεις τῶν ἀρχαῖστων, κάνει, νομίζω, σαφῆ ὑπαινιγμὸ καὶ στὸ ἀθλοθέτημα, ὑπονομεύοντας ἔτσι τὴν προσπάθεια τοῦ Winnock σὲ μιὰ καίρια γιὰ τὸν διαγωνισμὸ στιγμή: «ὄταν ἢ χίμαιρα τοῦ νὰ κατασταθῆ καὶ πάλιν κοινὴ εἰς τὰ στόματα τοῦ πλήθους ἢ γλώσσα ἐκείνων, ὅπου ἓνα καιρὸν ἀκούοντες καταλάμβαναν τὸν Δημοσθένην καὶ Εὐρυπίδην, ἐδείχθη ὄχι μόνον ἀπρακτος, ἀλλὰ καὶ ἐπιζήμιος διὰ τὰ ἐμπόδια ὅπου παρέμβαζεν εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ Ἑθνους, τότε καὶ μόνον τότε ἢ τωρινὴ γλώσσα ἠμπόρεσε νὰ ξεδιπλώσῃ τὴν ἔμφυτόν της δύναμιν»³. Ἡ στάση τοῦ Πετρίδη εἶναι ἄγνωστο ἂν ἐπηρέασε σὲ ὅποιανδήποτε κατεύθυνση, ἀλλὰ πέρα ἀπὸ τὶς προσωπικὲς ἀρχές τοῦ λογίου, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀπηχῆ καὶ τὴν ζωντανὴ γλωσσικὴ παράδοση τῶν Ἑπτανήσων καὶ νὰ ξεπηδάει ἀπὸ τὸ ἴδιο κλίμα μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο γεννιόταν, μερικὰ χρόνια ὕστερα, ἓνα ἀπὸ τὰ σκληρότερα κείμενα ἐναντίον τοῦ ἀρχαϊσμοῦ: ὁ σολωμικὸς «Διάλογος».

Τὸ ὅτι ἄλλωστε ὁ διαγωνισμὸς τοῦ 1817 πρέπει νὰ ἐπέρασε ἀπαράτητος στὰ Ἑπτάνησα, καταδείχθηκε καὶ ἀπὸ τὴν συνέχειά του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν στροφὴ πού ἐσημειώθηκε στὶς ἰδέες τοῦ Winnock ὄχι πολὺ ἀργότερα. Συνεπῆς σὲ ὑπόσχεσή του γιὰ τὴν ἐπανάληψη τοῦ διαγωνισμοῦ⁴, ὁ ἄγγλος ἱερωμένος ἀθλοθέτησε τὸν ἴδιο ἐκείνο χρόνο νέα βραβεῖα. Αὐτὴ τὴν φορὰ τὸ ἀθλοθέτημα ἐδημοσιεύθηκε, ὅσο ξέρω, μονάχα στὴν Gazzetta (Νοέμβριος 1817)⁵. Φανερὴ εἶναι ἡ προσπάθεια

ρεσα δυστυχῶς νὰ τὸ βρῶ στὶς δημόσιες βιβλιοθηκὲς τῶν Ἀθηνῶν.

1. Ἐφημερίς Ἰωνική, ἀριθ. 106, 23 Ὀκτωβρίου 1817, σ. 5. Πβ. Gazzetta Jonia, ἀριθ. 172, 11 Ὀκτωβρίου 1817, σ. 4. Βλ. ἐπίσης Ἐφ. Ἰωνική,

ἀριθ. 107, 6.11.1817, σ. 6.

2. Ἐ. ἀ., σ. 82, σημ. 7.

3. *Εἰδοποιήσεις*, σ. 1. Βλ. εἰκ. 3.

4. Βλ. *Πρότασις*, σ. 6.

5. Ἐφ. Ἰωνική, ἀριθ. 107, 6 Νοεμβρίου 1817, σ. 6. Ὁ ἀθλοθέτης ἐμφα-

νά προσφερθοῦν τώρα περισσότερα ἐρεθίσματα γιὰ τὴν προσέλκυση ὑποψηφίων: ὀρισμένες βελτιώσεις στὴν ὀργάνωση τοῦ διαγωνισμοῦ καθιστοῦσαν εὐχερέστερη τὴν ἀμίλλα, ἄλλες ἐξασφάλιζαν τὴν ἀντικειμενικότητα καὶ τὴν ἀμεροληψία τῶν κριτῶν, ἐνῶ μιὰ καινούργια διάταξη καθιέρωνε καὶ τὴν βράβευση τοῦ ἑλληνοδιδασκάλου ποὺ θὰ κρινόταν «ἐπιμελέστερος καὶ ἀξιώτερος τῶν λοιπῶν» σύμφωνα μὲ τὸ ποσοστὸ ἐπιτυχίας τῶν μαθητῶν του στὸν διαγωνισμό¹. Ὡστόσο λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν λήξη τῆς προθεσμίας (12 Αὐγούστου 1818) γιὰ τὴν παράδοση τῶν γυμνασμάτων—θέμα τους ἦταν ὁ Δημοσθένης καὶ οἱ ὑπηρεσίες του στὸν Ἑλληνισμό—μιὰ ἀνακοίνωση στὴν ἰταλόφωνη Gazzetta² εἰδοποιοῦσε τοὺς ἀναγνώστες της ὅτι ἡ προθεσμία παρατεινόταν ὡς τὴν 1 Ἰανουαρίου 1819. Ὅμως οὔτε τὸ μέτρο αὐτὸ μοιάζει νὰ ἐτόνωσε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν Ἑπτανησίων γιὰ τὸν δεύτερο διαγωνισμό, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει—ἐγὼ τουλάχιστο δὲν κατόρθωσα νὰ βρῶ—καμμιά εἰδηση γιὰ τὴν τέλεσή του. Τὸ πιθανώτερο εἶναι πὼς ἐματαιώθηκε καὶ πὼς ἡ ματαιώσή του ἀποφασίσθηκε σιωπηρὰ γιὰ τὸν λόγο τὸν ὅποιο δὲν ἀποκρύπτουν σὲ παρόμοιες περιπτώσεις οἱ ὀργανωτὲς τῶν διαγωνισμῶν αὐτῶν: «δι' ἑλλειψιν συνδρομητῶν»³.

Τὴν ἴδια ἐποχὴ (1819) ὁ Winnock ἐκλεγόταν γραμματέας τῆς νεοσύστατης τότε Βιβλικῆς Ἑταιρίας τῆς Κέρκυρας μαζί μὲ τὸν Ἀνδρέα Θεοτόκη καὶ τὸν Δημήτριο Ζερβό⁴. Πολέμιος τῆς ἰδέας γιὰ τὴν μετάφραση τῶν Γραφῶν στὴν Πρόταση, συμμερίζεται τώρα τὶς ἀντίθετες ἀπόψεις, κάνοντας ἔτσι τὴν πρώτη ὑποχώρηση ἀπέναντι στὶς παλαιότερες διακηρύξεις του. Ἄν αὐτὸ θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθῆ πράξη πολιτικῆς, προορισμένη νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς γενικώτερους σκοποὺς τῆς Βρετανικῆς Βιβλικῆς Ἑταιρίας, ἢ μετάφραση στὰ ἀγγλικά τῆς νεοελληνικῆς Γραμματικῆς τοῦ J. David ἑξὶ χρόνια ἀργότερα (1825), ἦρθε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴν ἀλλαγὴ ποὺ εἶχε συντελεσθῆ στὶς γλωσσικὲς ἀντιλήψεις τοῦ Winnock. Ἡ ἀρχαία γλῶσσα ἐξακολουθοῦσε ν' ἀποτελῆ πάντα γι' αὐτὸν τὴν ἰδανικὴ τελειότητα, μὰ τώρα δέχεται πὼς οἱ γέφυ-

νίζεται καὶ πάλι ἀνώνυμος: «Φιλέλλην τις Ἀγγλος».

1. Θὰ ἄξιζε νὰ προσεχθῆ ὁ διαγωνισμὸς αὐτός, γιὰτὶ ὀργανώθηκε σύμφωνα μὲ τὰ πρότυπα ποὺ συναντᾶμε στὴν Ἑλλάδα σὲ μεταγενέστερες ἐποχὲς (ἡ ταυτότητα τῶν ὑποψηφίων μυστικῆ, χρῆση ψευδωνύμων κλπ.).

2. Gazzetta degli Stati Uniti delle Isole Jonie, ἀριθ. 31, 20.7/1.8.1818, σ. 4. Στὴν ἑλληνικὴ Gazzetta δὲν ἔδημοσιεύθηκε ἡ ἀνακοίνωση.

3. Δηλ. ὑποψηφίων νὰ διαγωνισθοῦν. Βλ. ἑλληνικὴ Gazzetta, ἀριθ. 19, 3/15 Νοεμβρίου 1818, σ. 4.

4. Βλ. σ. 206, σημ. 2.

ρες πρὸς τὰ ἐκεῖ ἔχουν ἀποκοπή: «Οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες—σημειώνει στὸν πρόλογο τῆς Γραμματικῆς¹—ποῦ γράφουν γι' αὐτὸ τὸ θέμα, θὰ ἐπιθυμοῦσαν πολὺ φυσικὰ νὰ ὑπερπηθῆσουν, ἂν ἦταν δυνατόν, τὸ μεγάλο κενό, τὴν φθορὰ τοῦ χρόνου, ὃ ὅποιος ἔχει διαρρεύσει ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τοὺς μακρυνοὺς ἐνδοξοὺς προγόνους τους, καὶ νὰ φέρουν τοὺς μαθητές τους σὲ ἄμεση ἐπαφή μὲ τὴν τελειότητα τοῦ λόγου. Τοῦτο εἶναι ὀλότελα ἀκατόρθωτο». Ὑστερα ἀπὸ δέκα χρόνια παραμονῆς στὰ Ἑπτάνησα ὁ Winnock δὲν ἔχει μονάχα συνειδητοποιήσει ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἀρχαίων ἦταν πιά ἓνα ἀπομακρυσμένο εἶδωλο, ἀλλὰ καταδικάζει καὶ ὅλες ἐκεῖνες τὶς ἐκζητήσεις τῶν γραμματικῶν ποῦ—ἔπως λέει ὁ ἴδιος—«περισσότερο ἀπὸ ὅσο ἡ σύγχρονη ἐποχὴ δικαιολογεῖ»² συσχέτιζαν τὴν νέα γλῶσσα μὲ τὴν παλαιά. Σὲ ἄλλο σημεῖο³ γίνεται ὑπερασπιστὴς τῆς νεοελληνικῆς, πιστεύει πὼς οἱ Ἕλληνες κάτω ἀπὸ ὀρισμένες προϋποθέσεις «θὰ ἀνυψώσουν σιγά-σιγά τὴν γλῶσσα τους σὲ βαθμὸ καθόλου ἀνάξιο τῶν ἀπαράμιλλων προγόνων τους» καὶ ἀναγνωρίζει σ' αὐτὴν μιὰ «γοητευτικὴ ἀφέλεια» καὶ μιὰ «παιχνιδίζουσα ἀπλότητα», ἰδιότητες τὶς ὁποῖες ἀποδίδει—προκειμένου γιὰ τὶς ἐθνικὲς γλώσσες—στὴν ἐπίδραση «ἰσχυρῶν πνευμάτων καὶ ζωηρῆς καὶ σπινθηροβόλας φαντασίας ἀνάμεσα σὶς κατώτερες τάξεις».

Ἐμμ. Ν. Φραγκίσκος

1. *The Modern Greek Grammar...*
Λονδῖνο 1825, σ. V.

2. Ἔ. ἀ., σ. VI.

3. Ἔ. ἀ., σ. 112, σημ. 1.